

1 ולא על גבי מחילות, אלא שיבנו על גבי הקרקע עצמה, אבל לא
 2 בא הכתוב לומר שיהיה אטום באדמה.
 3 לעיל (סא) הביאה הגמרא את דברי רב יוסף בטעם ההוספה על
 4 המזבח בבית השני. הגמרא מביאה שרב יוסף חזר בו וביאר באופן
 5 אחר: אמר רב יוסף, מדוע הוצרכתי לעיל לומר שטעם ההוספה הוא
 6 משום שרק אז, משום שאש שמים לא מסייעתן, נתחדש הצורך
 7 להוסיף על המזבח, לאו הוינו דתניא – האם אין הטעם האמיתי לכך
 8 מה ששינוי בברייתא, נאמר (שרא א' א) 'ויבנו (את) המזבח על
 9 מכונותיו', ודרשת הברייתא, שהגיעו לסוף מדותיו של המזבח,
 10 כלומר, שרק בבית שני התגלו להם המידות האמיתיות של המקום
 11 המקדש הראוי למזבח, ונדע להם שאפשר להוסיף על המזבח, אבל
 12 בבית ראשון סברו שאי אפשר להוסיף עליו, ולכן לא הוסיפו ואכן
 13 אם היו יודעים היו מוסיפים.
 14 הגמרא דנה בדברי רב יוסף: מהאמור יש להבין שבבית שני התגלתה
 15 נבואה שלא נתגלתה לשלמה. מקשה הגמרא: והכתוב – והלא נאמר
 16 בדברי הימים (א' כח ט) שאמר דוד לשלמה 'הכל בכתב מיד ה' עלי
 17 השביל כל מלאכות התבנית', כלומר, שכל תבנית המקדש וכל
 18 מקומות קדושותיו ומידותיהן, הכל נמסר לדוד בכתב, והוא מסרם
 19 לשלמה. ואיך יתכן שנבואה זו לא נתגלתה לו.
 20 מתרצת הגמרא: אלא אמר רב יוסף, לא נבואה נתגלתה להם, לבוני
 21 בית המקדש השני, אלא קרא אשפה ודרש – מצאו פסוק ששלמה
 22 לא הבין לדורשו, ואילו הם דרשוהו, שנאמר (דברי הימים א' כב) 'ויאמר
 23 דוד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל', ודרשו
 24 שקיבל דוד שמקום הראוי למזבח הוא פי [כמו] מידת הפית
 25 [–ההיכל וקדש הקדשים בבית המקדש], מה אורך הפית ששים
 26 אמה, שנאמר (מלכים א' א) 'והפית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים
 27 אמה ארבו', אף שטח המקום הראוי למזבח הוא ששים אמה. ואמנם
 28 לא הגדילו את שטח המזבח כל כך, לפי ששיעור גדול המזבח אינו
 29 מעכב בו ואפשר להפחית ממנו, והגדילוהו רק ארבע אמות מן
 30 הדרום וארבע אמות מן המערב שזוהו מה שהיה נצרך להם. ושלמה
 31 לא ידע דרשה זו, ואילו וידע, שהיה אף הוא מגדיל את
 32 המזבח ועוד יותר ממה שהגדילו הם, אלא שלא ידע שיכול הוא
 33 לעשות זאת, לפי שלא דרש את הפסוק האמור.
 34 הגמרא מבררת כיצד ידעו אנשי כנסת הגדולה שבנו את בית
 35 המקדש השני, איה הוא מקום כל דבר ודבר בבית המקדש. שואלת
 36 הגמרא: בשלמא – מובן הדבר מה שידעו אנשי כנסת הגדולה היכן
 37 לבנות את הפית [–ההיכל והעזרות], לפי שמינברא צורתו – צורת
 38 הבית היתה ניכרת בקרקע, על ידי היסודות שנתורו במקום הכתלים,
 39 אלא את מקום המזבח מנא ידעי – מנין ידעו היכן הוא, שהרי אין
 40 מקומו ניכר בקרקע.
 41 הגמרא מביאה דעות שונות ביישוב השאלה: אמר רבי אלעזר, ראו
 42 במראה נבואה מזבח בניו ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו
 43 קרבנות, וידעו ששם מקום המזבח.
 44 ורבי יצחק נפחא אמר, אפרו של יצחק אבינו שנעקד על גבי
 45 המזבח, ראו שמונה באותו מקום שהיה המזבח, וידעו שזוהו מקומו.
 46 ורבי שמואל בר נחמני אמר, מכל שטח הפית פולו הריחו ריח
 47 קמרת, לפי שריחה היה נודף בכל בית המקדש, ואילו משם – ממקום
 48 המזבח, הריחו ריח אפרים שרופים שהוקטרו באש על גבי המזבח,
 49 וידעו ששם מקומו.
 50 הגמרא מביאה את דברי רבי יוחנן ודברי הברייתא בענין זה, מהם יש
 51 ללמוד ביאר נוסף מנין ידעו להוסיף על המזבח ומנין ידעו איה
 52 מקומו: אמר רבה בר בר תנא אמר רבי יוחנן, שלשה נביאים, הם
 53 חגי זכריה ומלאכי, עלו עמהם מן הגולה לירושלים, באותה עת
 54 שבנו את בית המקדש השני, אחד שהעיד להם על המזבח,
 55 שנתקדש לו מקום עד ששים אמה ואפשר להוסיף עליו עד גדול זה,
 56 ואחד שהעיד להם על מקום המזבח היכן היה, ואחד שהעיד להם
 57 שמקריבין קרבנות אף על פי שאין פית [–בית המקדש] בנוי, כיון
 58 שקדושה ראשונה שנתקדש בתחילת בנייתו, קידשה אותו גם לעתיד
 59 לבוא, אפילו יחרב.

60 הגמרא מביאה שדברי רבי יוחנן נשנו בברייתא, אך באופן אחר:
 61 במתניתא תנא – בברייתא שנינו דברים אלו בנוסח זה, רבי אלעזר
 62 מן יצחק אמר, שלשה נביאים, הם חגי זכריה ומלאכי, עלו עמהם
 63 מן הגולה לירושלים, באותה עת שבנו את בית המקדש השני, אחד
 64 שהעיד להם על המזבח שמקומו גדול עד ששים אמה ועל מקום
 65 המזבח היכן היה, ואחד שהעיד להם שמקריבין קרבנות אף על פי
 66 שאין פית [–בית המקדש] בנוי, כיון שקדושה ראשונה שנתקדש
 67 בתחילת בנייתו, קידשה אותו גם לעתיד לבוא, אפילו יחרב, ואחד
 68 שהעיד להם על התורה שהכתב מעתה באשורית ולא בכתב עברי
 69 כפי שנכתבה עד אז.
 70 הגמרא מוסיפה לדון בענייני גדול המזבח וצורתו: תנו רבנן
 71 בברייתא, קרן וקבש ויסוד וריבוע מעבדין במזבח, שאם לא עשה
 72 אחד מהם, כגון שעשה מזבח ללא ארבע קרנות, או ללא כבש
 73 בדרומו, או ללא יסוד במערבו ובצפונו, או שלא עשאו מרובע, אינו
 74 מובח. אבל מדת ארבו ומדת רחבו ומדת קומתו [–גובהו], אין
 75 מעבדין, ויכול הוא לעשותן כרצונו.
 76 הגמרא מבארת את מקורות הדינים שברבייתא. מבררת הגמרא:
 77 מנהגי מילי – מנין למדה הברייתא דינים אלו. מבארת הגמרא: אמר
 78 רב הונא, עם כל אחד מהם, הקרן, הכבש, היסוד והריבוע, אמר
 79 קרא – נאמר בפסוק 'המזבח', על הקרן נאמר (ויקרא ד' י) 'ומן הדם יתן
 80 על קרנת המזבח אשר לפני ה' אשר באהל מועד', על הכבש נאמר
 81 (שם טו) 'וזאת תורת המנחה הקרב אתה בני אהרן לפני ה' אל פני
 82 המזבח, והכוונה לכבש שהוא פני המזבח משום שדרכו עולים
 83 למזבח, על היסוד נאמר (שם טז) 'ואת כל דמה ישפך אל יסוד המזבח',
 84 ועל הריבוע נאמר (שמות כו א) 'דבוע יהיה המזבח, וכל מקום שניאמר
 85 'המזבח' הרי זה בא לומר שהדבר שזכור בו דינו הוא לעבב במזבח,
 86 שבאה התורה לומר שאינו נקרא מזבח בלעדיו.
 87 הגמרא מבררת האם אף הכרכוב שהיה במזבח הנחושת, מעכב
 88 במזבח, מאחר שנאמר בו 'המזבח'. שואלת הגמרא: אלא מעתה
 89 שכל מה שנאמר בו 'המזבח' מעכב, האם הכרכוב, שהוא פיור
 90 [–ציורים של פרחים וציצים וקלעים, שעשו סביב המזבח למעלה
 91 מאמצעו] לדעת רבי, וסובב [–בלטיה לנוי בגובה אמה סביב המזבח
 92 למעלה מאמצעו] לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, הרי נמי דמעכב –
 93 האם אכן אף הוא מעכב משום שנאמר בו 'המזבח', דכתוב (שמות כו
 94 ד–ה) 'ועשית לו מכבך מעשה רשת נחשת וגו' ונתתה אותה תחת
 95 כרכוב המזבח מלמטה', ותניא בברייתא, איהו כרכוב המזבח
 96 בתורה שתחתיו ניתן המכב, רבי אמר זה פיור, רבי יוסי ברבי
 97 יהודה אמר זה הסובב, ואם כל דבר שנאמר בו 'המזבח' מעכב בו,
 98 אף הוא מעכב.
 99 משיבה הגמרא: אין – אכן כן, שהכרכוב מעכב, דתניא בברייתא, וכך
 100 נאמר בה, 'מעשה בוכהן] צדוקי אחד שניסך [את המים בחג הסוכות]
 101 על גבי רגליו ורגמיהו כל העם באתרוגין, ומוסיפה הברייתא לומר,
 102 ואותו היום נפגמה קרן המזבח ונפסל המזבח משום כך, והביאו פול
 103 [–שיעור מלוא אגרוף] של מלח וקטמיהו לקרן הפגומה, ולא שעשו
 104 סתימה זו מפני שהמזבח נעשה בכך כשר לעבודה, אלא מפני
 105 הכבוד עשו כן, שלא יראה המזבח פגום. ומה שנפסל בכך הוא
 106 משום שכל מזבח שאין לו קרן וקבש ויסוד וריבוע, פסול, רבי
 107 יוסי ברבי יהודה אמר אף הסובב מעכב במזבח, שאם חסר במזבח,
 108 המזבח פסול. נמצאנו למדים שאכן כרכוב מעכב במזבח, לפי שנאמר
 109 בו 'המזבח', ועל כן אמר רבי יוסי ברבי יהודה, לשיטתו שכרכוב הוא
 110 הסובב, שהסובב מעכב במזבח.
 111 הגמרא מביאה ברייתא אודות הכרכוב: תנו רבנן בברייתא, איהו
 112 כרכוב [–היכן היה], בראש המזבח בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי
 113 הפהנים אמה. משמע מדברי הברייתא שהכרכוב הוא שטח האמה
 114 שבין קרנות המזבח, ושמקום זה היה מיועד להילוך הכהנים.
 115 שואלת הגמרא: אמרו [–האם] הפהנים בין קרן לקרן הווי אולי [–היו]
 116 הולכים, הלא היו מהלכים בשטח פנימי יותר, משום שבין קרן לקרן
 117 אין מקום הילוך סביב כל גג המזבח, שהרי הקרן מפסיקתו, ובודאי
 118 שהשאריו אמה נוספת סביב המזבח, להילוך הכהנים. משיבה קמו
 119 המשך בעמוד קמו

המשך ביאור למס' זבחים ליום שלישי עמ' א

1 הגמרא: אָלָא אִימָא - אמור ופרש את הברייתא כך, 'איזהו כרכוב,
 2 בין קרן לקרן, ומקום הילוך רגלי הכהנים אמה', כלומר שהכרכוב
 3 היה שטח שהקיף את המערכה שבראש המזבח, והיה רוחבו שתי
 4 אמות, השטח שבין קרן לקרן שרוחבו אמה ומקום הילוך רגלי
 5 הכהנים שהיה פנימי לו ושאף הוא היה רוחבו אמה. שטח זה נקרא
 6 כרכוב [שפירושו חריץ] משום שהיה עמוק יותר משטח המערכה
 7 הפנימי, וכן היתה לו גדר נמוכה בשפת המזבח שמצידו החיצוני.
 8 הגמרא מבארת את האמור בברייתא שמקום הכרכוב בראש
 9 המזבח. מקשה הגמרא: כיצד אמרה הברייתא שהכרכוב הוא היקף
 10 סביב המערכה שבראש המזבח, וְהִתְּיָב (שמות לח ד) 'וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ
 11 מִכָּבֶד מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כְּרִיבוֹ מִלְמָטָה עַד חֲצִי', ומוכח
 12 שהכרכוב היה בקיר המזבח, ולא בראשו. מתרצת הגמרא: אָמַר
 13 רַב נְחֻמֵּי בַר יִצְחָק, תְּרֵי הוּוּ - שני כרכובים היו במזבח שעשה
 14 משה, חָד הִיָּה בְּקִיר הַמִּזְבֵּחַ כַּמִּין בְּלִיטָה קַטְנָה וְנַעֲשָׂה לְנוֹי, ובו
 15 נחלקו רבי ורבי יוסי ברבי יהודה אם היה כיור או היה טובב, וְחָד
 16 הִיָּה בְּרֹאשׁוֹ, וְנוֹעַד לְצוֹרֵךְ הַכֹּהֲנִים הַמַּהֲלָכִים בּוֹ בְּכַדֵי דְלֵא
 17 נְשִׁתְרְקוּ - שלא יחליקו ויפלו, שעל ידי שהעמיקו מקום זה נמצא
 18 ששפת המזבח היא כמעקה, והוא הכרכוב המוזכר בברייתא, שהיה
 19 ברוחב שתי אמות.
 20 הגמרא שבה לבאר את דברי הברייתא לעיל אודות המעכבים
 21 ושאינם מעכבים במזבח: שנינו בברייתא, מִדַּת אָרְבּוֹ שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ,

22 וּמִדַּת רְחִבּוֹ וּמִדַּת קוּמְתּוֹ [-גובהו], אֵין מְעַכְבִּין בוֹ, שאף אם שינה
 23 בהם כשר. אומרת הגמרא: אָמַר רַבִּי מְנַי, מַה שֶׁנֶּאמַר בְּבֵרֵיתָא שֶׁאֵין
 24 מִיָּדוֹת הַמִּזְבֵּחַ מַעֲכָבוֹת, וּבְלִבְדָּ שְׁלֵא יִפְתְּחוּנוּ [-יעשנו קטן יותר]
 25 מִגּוֹדֵל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שְׁמִיָּדוֹת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנֶּאמְרוּ בְּתוֹרָה
 26 מַעֲכָבוֹת שֶׁלֹּא לַפְּחוֹת מֵהֶן, וְדַבְרֵי הַבְּרֵיתָא שֶׁאֵין מַעֲכָבוֹת הֵינּוּ רַק
 27 בּוֹזֵה שִׁיכּוֹל הוּא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן כְּרִצּוֹנוֹ.
 28 הגמרא מבארת כמה הן מידות המזבח שעשה משה. מבררת הגמרא:
 29 וְכַמָּה הוּא גוֹדְלוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁאֵין לַפְּחוֹת הַיִּמֵּנוּ, אָמַר
 30 רַב יוֹסֵף, גוֹדְלוֹ הִיָּה אִמָּה מְרֻבַּעַת, דְּהֵינּוּ אִמָּה עַל אִמָּה. מִסְפַּרְתָּ
 31 הַגְּמָרָא: מִחֲבֹ עָלֶיהָ - שחקו על דבריו אלו, כיצד אמר ששיעורו היה
 32 אמה על אמה, והלא נאמר בתורה (שמות כז א) 'וַיַּעֲשֵׂתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי
 33 שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אַרְבֵּי וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחֵב רְבֹועַ יְהִיָּה הַמִּזְבֵּחַ', הרי
 34 שהיו מידות ארכו ורחבו חמש אמות על חמש אמות. אָמַר לִיָּה אַבְי
 35 לְרַב יוֹסֵף, דְּלָמָּא מְקוֹם מְעַרְבָּה קְאָמַר מָר - שמא כוונתך היתה
 36 לִמְקוֹם הַנּוֹתֵר לְמַעֲרָכָה עֲצֻמָּה, שֶׁהִיָּה אִמָּה עַל אִמָּה, שְׁכִינָן שֶׁהַמִּזְבֵּחַ
 37 הִיָּה חֲמֵשׁ אַמּוֹת עַל חֲמֵשׁ אַמּוֹת, וּבְהִיקָף הָאִמָּה הַחִיצוֹנָה הִיָּה
 38 הַקְּרָנוֹת, וְהִיקָף אִמָּה נוֹסַפְתָּ נוֹעַד לְמְקוֹם הַיִּלּוּךְ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים, וְנִמְצָא
 39 שְׁנוֹתֵר לְמְקוֹם מַעֲרָכָה רַק שֶׁטַח שֶׁל אִמָּה עַל אִמָּה. אָמַר לִיָּה [-אמר
 40 לוֹ רַב יוֹסֵף לְאַבְי, מָר דְּנִבְרָא רַבָּה [-שאדם גדול] הוּא, יָדַע מָאִי
 41 קְאָמְיָנָא - מבין את כוונתי. קָרִי עָלֶיהוּ - קרא רב יוסף על אלו
 42 שְׁגִיחֵכוּ עַל דְּבָרֵינוּ וּזְלוּלוּ בְּהֶם,

מ'רובע' ולא 'רבוץ', שכתבה התורה בלשון דְּמִשְׁמַע הָכִי וּמִשְׁמַע
הָכִי - שמשמעו גם כך וגם כך, על כן יש לדרוש את שתי
המשמעויות, גם שיהיה המזבח מרובע וגם שיהיה כאדם רבוץ.
הגמרא מביאה מקור אחר לדין זה שיהיה הכבש בדרום. אומרת
הגמרא: וְהָנָא מִיָּתִי לָהּ מִהֶבְרָא - והתנא בברייתא למד את הדין
שיהיה הכבש בדרום, מפסוק זה וְלַחֲלֹן, דְּתַנְיָא בְּבֵרִיתָא, רַבִּי
יְהוּדָה אָמַר, נֹאמַר בַּפְּסוּק אִוְדוֹת הַמִּזְבֵּחַ (יחזקאל כג ז) וְיִמְעָלוּתֶיהָ
פְּנֹת קָדִים, שמעלות המזבח (דהיינו הכבש) יהיו באופן שְׂכָל פְּנֵינֹת
שְׂאֵתָהּ פּוֹנֶה מִמֶּנּוּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ, לֹא יְהִי אֱלָא דְרָךְ יָמִין לְמִזְבֵּחַ,
כלומר, שכאשר תפנה לימין תהיה זו פנייה לצד מזרח, ואופן זה שייך
רק אם הכבש בדרום, ועל כן יש להעמיד את הכבש ברוח זו, כדי
שהעולה עליו יפנה לימינו והיא זה צד מזרח.
שואלת הגמרא: וְאִימָא - (ושמא נאמר) כל פניות שאתה פונה לא
יהיו אלא דרך שְׂמָאל לְמִזְבֵּחַ, שהלא לא נאמר בפסוק אלא לפנות
למזרח אך לא נאמר לפנות דרך ימין, וניתן יהיה להעמיד את הכבש
בצפון המזבח באופן שהעולה עליו יפנה לשמאלו והיא זה צד מזרח.
משיבה הגמרא: לֹא שְׂכָלָא דְעָקָר - אל יעלה על דעתך לומר שיפנו
לשמאל ולא לימין, דְתַנִּי - (ששנה) רַמִּי בַר (יחזקיה) יְחִזְקִאל, יָם
שְׁעֵשָׂה שְׁלֹמֶה הַמֶּלֶךְ, נֹאמַר בּוּ (דברי הימים ב' ד') עֹמֵד עַל שְׁנַיִם עֹשֵׂר
(עמודים) בְּקֶר, וְשֵׁשֶׁת פְּנֵים צְפוֹנָה וְשֵׁשֶׁת פְּנֵים יָמָה וְשֵׁשֶׁת
פְּנֵים נֹגֵבָה וְשֵׁשֶׁת פְּנֵים מְרֹחָה, ומפסוק זה, יחד עם מה שנאמר
לעיל 'קדים', יש ללמוד שְׂכָל פְּנֵינֹת שְׂאֵתָהּ פּוֹנֶה בעבודות המקדש,
לֹא יְהִי אֱלָא דְרָךְ יָמִין לְמִזְבֵּחַ, שממה שמנה הכתוב תחילה צפון
ואחר כך מערב וכו', וכשאדם מקיף דבר לפי סדר צדדים אלו ופניו
פונות אל אותו דבר, נמצא שהוא הולך דרך ימין, מכאן יש ללמוד
שהפניות הן דרך ימין דווקא, וממה שנאמר 'קדים' יש ללמוד
שהפניות הן למזרח וכאמור לעיל.
שואלת הגמרא: מנין ללמוד זאת מהפסוק, הלא הִהוּא מִיָּבֵעֵי לִיָּה
לְגוֹפִיָּה - אותו פסוק בא ללמד כיצד היה נראה ים של שלמה וכיצד
ישב, ומנין ללמוד הימנו שההליכה בעת עבודות המקדש היא דרך
ימין.
משיבה הגמרא: אִם בָּן, שלא בא הכתוב אלא לתאר את הים של
שלמה ולא ללמד את סדר הפניות, 'פְּנֵים' 'פְּנֵים' שנכפל בפסוק
כמה פעמים, לְמָה לִי, אלא מיתור הלשון יש ללמוד שבפניות
שבעבודות המקדש יש ללכת דרך ימין.
הגמרא דנה האם היה הכבש היה סמוך למזבח או מרוחק ממנו: נאמר
בברייתא, שְׂאֵל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹסִי בֶן לְקוֹנִיא, אֵת רַבִּי יוֹסִי, האם
אָמַר הִיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹסִי שְׂאִוִּיר יֵשׁ בֵּין כְּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ, כלומר
שאיך הכבש נוגע במזבח אלא מרוחק ממנו מעט. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי
לרבי שמעון בן יוסי בן לקוניה, וְאֵתָהּ אִי אֵתָהּ אָמַר בֶּן, שיש אויר
ביניהם, וְהֵלֵא בְּכֶר נֹאמַר (דברים יב כ) 'עֲשִׂיתָ עוֹלוֹתֶיךָ תִּבְשֵׁר וְהִדִּם',
שהוקש הבשר והדם זה לזה, ויש לדרוש מהדיקש זה, מָה דָם שֶׁל
עולה ניתן על המזבח בְּזִיקָה, שנאמר (ויקרא א ז) 'וְזָרְקוּ בְּנֵי אֹהֶרֶן
הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם, אֵף בְּשֵׂר קָרֵב עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּזִיקָה, שהכהן עומד על
הכבש וזרק את בשר העולה מעל האויר אל המערכה שבגג המזבח.
אָמַר לוֹ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹסִי בֶן לְקוֹנִיא לרבי יוסי, אף שגם אני דורש
היקש זה לענין שהבשר בוריקה, אך איני למד מכך שיש אויר בין
כבש למזבח, שְׂאֵנִי אָמַר שכונת הכתוב היא שכהן עומד בְּצַד
הַמְעַרְבָה על גבי המזבח עצמו, וְזָרַק אֵלָיָה אֶת הַבֶּשֶׂר.
אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי, אין לדרוש כדברייך, שהרי בְּשֵׂהוּא זָרַק אֶת הַבֶּשֶׂר,
האם לְמַעַרְבָה דְלוֹקָה הוּא זָרַק אוֹ לְמַעַרְבָה שְׂאֵינָה דְלוֹקָה הוּא
זָרַק, הָיוּ אָמַר - בודאי צריך לומר לְמַעַרְבָה דְלוֹקָה הוּא זָרַק,
שאינו יכול לסדר את הבשר על ראשי העצים במקום שאין האש
דולקת, אלא על כרחו עליו לתת במקום שהיא דולקת, וְהִתָּם
- (ושם) מה שהוא זורק הרי זה מְשוּם דְלֹא אִפְשָׁר להניחו על האש
בלא זריקה, וכדי ללמד זאת לא הוצרך ההיקש, ועל כרחך שההיקש
בא לומר שיש דין זריקה אחר, שעומד הכהן על הכבש וזרק ממנו
אל המערכה, ויש ללמוד מכאן שהיה אויר בין הכבש למזבח.

בְּנֵי קְטוֹרֶת, כלומר, אמנם בני אברהם אתם, אבל אין מעשיכם כורע
יצחק ויעקב, אלא כבני קטורה אשת אברהם.
הגמרא מביאה מעשה מעין זה: בְּנֵי אֶחָתִיָּה - (בני אחותו) דְרַבִּי
מְרַפָּן, הָיוּ יָתֵבִי קְמִיָּה - (היו יושבים לפניו) דְרַבִּי מְרַפָּן ולא היו
אומרים דבר, הפץ רבי טרפון לעוררם לדבר, פָּתַח וְאָמַר פְּסוּק וְשִׁינָה
בו כדי שיעירו לו על כך, וזהו הפסוק (בראשית כה א) וַיִּזְכַּק אֶבְרָהָם
וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשִׁמָּה יִזְבִּנִי. אָמַר לִיָּה - אמרו לו בני אחותו, וַיִּקַּח
אִשָּׁה וְשִׁמָּה קְטוֹרֶת בְּתִיב - (נאמר) קָרִי - (קרא) עֲלֵיהֶם רַבִּי טְרַפָּן
וכינה אותם בשם 'בְּנֵי קְטוֹרֶת', שהרי אתם כמותם שאינם יודעים
לדבר דברי תורה.
הגמרא מביאה מימרות בענין גיורי העצים שעל המזבח ומידתם:
אָמַר אַבְיָי בַר הוֹנָא אָמַר רַב הֶמָּא בַר גִּירְיָא, שְׁנֵי זָוִירִין שְׁעֵשָׂה
מִשָּׁה רַבְּנֵי לַמְעַרְכָּה בְּמִזְבֵּחַ שְׁבַמְשִׁכָן, הִיָּה אֲזָרְבָן אִמָּה וְרוֹחֲבָן אִמָּה
וְעוֹבְבִין - (גובהם) בְּמַחֵק - (ככלי שבו מוחקים ומיישרים) גִּזְרֵשׁ שֶׁל
כִּלֵּי הַמִּזְבֵּיחַ קְמָה.
הגמרא מביאה מחלוקת באיזו אמה מדובר: אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, בְּמִידַת
האמה שבגזירים, מדובר בְּאִמָּה גְדוּמָה - (קצרה), כדי שלא יבלטו
הגזירים מחוץ למערכה ויפריעו לכהנים בהליכתם סביב המערכה.
אָמַר רַב יוֹסֵף, וְלֹא הֵינֵנו דְתַנְיָא - האם לא שנינו בברייתא, נאמר
בפסוק (ויקרא א ט) וְעִבְרָה בְּנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת הַתְּחִים אֶת הָרֹאשׁ
וְאֶת הַפָּדֶר עַל הָעֲצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וממה
שאמרה תורה שיהיו העצים על האש של המזבח, יש לדרוש שְׂלֹא
יְהִי עֲצִים יוֹצֵאִין מִן הַמִּזְבֵּחַ בְּלוֹם, דהיינו שלא יבלטו מן המערכה,
אבל אפשר שיהיו בגודל המערכה בדיוק, ומעתה יש ללמוד
שמדובר באמה מצומצמת ומדייקת, ואין צריך שתהיה גדומה.
הגמרא עוסקת במקומו של הכבש: תַּנֵּן הָתָם - שנינו במשנה במידות
(פ' א"מ) כְּבֶשׂ הִיָּה לְצַד (דרומה) דְרִימֹן שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, ומידותיו הן
אֲזָרְבָן שְׁלֹשִׁים וְשִׁתַּיִם אמה על רוחב שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה אמה.
מבררת הגמרא: מָנָא הֵינֵי מִלֵּי - מהיכן למדנו דברים אלו, שהכבש
עמד בדרום דווקא. אומרת הגמרא: אָמַר רַב הוֹנָא, אָמַר קְרָא
- (נאמר בפסוק) (ויקרא א ט) וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יָדֶיךָ הַמִּזְבֵּחַ צְפוֹנָה, ויש
לדרוש מהלשון 'ירך המזבח' שהמשילה התורה את המזבח לירך
- (רגל אדם), ולפי זה הכבש הוא כפנים וראש, ויש לדרוש מהפסוק
'ירך המזבח צפונה', שְׂיָהָה הִירָךְ, הוא המזבח עצמו המשול לרגל,
בְּצִפּוֹן, וְפָנָיו, הוא הכבש המשול לפנים, בְּדָרוֹם, כאדם השוכב על
הארץ, שכאשר רגליו בצפון פניו הם בדרום.
שואלת הגמרא: אִימָא - (ושמא נאמר) שהִירָךְ בְּצִפּוֹן וְפָנָיו בְּצִפּוֹן,
כאדם היושב והוא זקוף, שאם ירכו פונה לצפון, גם פניו פונות לצפון.
משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּא, רַמִּי נִבְרָא אִאֲפִיָּה - הטל את האדם על
פניו, כלומר יש לקיים את הדרשה האמורה באדם שוכב דווקא. אָמַר
לִיָּה אַבְיָי לרבא, אֲדַרְבֵּה, תַּרְיִין וְאוֹתִיב נִבְרָא - זקוף והושב את
האדם, כלומר שמא יש לקיים את הדרשה באדם יושב דווקא. אָמַר
לִיָּה רבא לאבבי, 'רְבוּע' בְּתִיב - (נאמר) שנאמר (שמות כו א) 'עֲשִׂיתָ אֶת
הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אַרְךָ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רָחֵב רְבוּעַ יְהִיָּה
הַמִּזְבֵּחַ, ויש לדרוש 'רְבוּע' ושהוא רבוץ בלשון ארמין, שיהיה המזבח
והכבש כאדם הרובץ ושוכב על הארץ.
הקשה אבבי לרבא: וְהָא מִיָּבֵעֵי לִיָּה דְמַרְבַּע רְבוּעֵי - הלא מה
שאמרה התורה 'רְבוּע' בא לומר שיהיה המזבח מרובע ולא עגול,
וכיצד אפשר ללמוד מכך שיהיה המזבח כאדם רבוץ. השיב רבא
לאבבי: מִי - (האם) בְּתִיב 'מְרֻבָּע', שתאמר שבא הכתוב ללמד
שיהיה המזבח מרובע, וממה שנאמר 'רְבוּע' יש לדרוש את הכתוב
מלשון רביצה. חזר ושאל אבבי לרבא: וְלִיָּמַעֲמִידָה - (ולשיתך), כיצד
תוכל להוכיח שכונת הכתוב ללשון רביצה ממה שלא נאמר 'רְבוּע',
הלא יש לשאול שכונתן זה גם לדברייך, מִי - (האם) בְּתִיב 'רְבוּעִין'
שנאמר שבאה התורה ללמד שיהיה המזבח כאדם רבוץ, שממה
שלא אמרה תורה אלא 'רְבוּע' מוכח שבאה לומר שיהיה המזבח
מרובע, ואין לדרוש מכך שיהיה כאדם רבוץ. תשובת רבא: אָמַר לִיָּה
רבא לאבבי, היא הנותנת, שהלא 'רְבוּע' בְּתִיב, ולא נאמר לא

המשך ביאור למס' זבחים ליום שלישי עמ' ב

1 רב פפא אָמַר, אין לפרש כמו רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא שההיקש
 2 בא לומר שעומד בצד המערכה וזורק, שמהיקש הכתוב למדים
 3 שזריקת הבשר למערכה היא כִּי | -כפין זריקת הדם, מֵה בזריקת
 4 הדם, אָוִיר קָרָקַע העזרה מִפְּסִיקוֹ ומפסיק בינו למזבח, אָף בזריקת
 5 הַבָּשָׂר למערכה צריך שיהיה אָוִיר קָרָקַע העזרה מִפְּסִיקוֹ, והדבר
 6 מתקיים רק כשהוא שהוא עומד על הכבש וזורק למזבח, ויש אויר
 7 ביניהם.
 8 הגמרא מביאה שהיה אויר גם בין המזבח לכבשים הקטנים: אָמַר
 9 רב יהודה, שְׁנֵי כְּבָשִׁים קְטָנִים היו יוֹצְאִין מִן הַכֶּבֶשׂ הגדול וְשָׁבוּ
 10 עוֹלִים לגג המזבח, שָׁפְתָן היו פּוֹנִים לְיִסוּד וְלִסּוֹבֵב, אחד מהם
 11 יצא ממערב הכבש ופנה באלכסון לכיוון היסוד, ושימש כדי לרדת
 12 אליו מהמזבח לתת עליו את שיירי דם החטאת, והשני יצא ממזרח
 13 הכבש ופנה באלכסון לכיוון הסובב ושימש את הכהנים שעבדו
 14 על הסובב שדרך כבש זה עלו עליו, וכבשים אלו היו מוֹבְדְּלִין מִן
 15 הַמְּזִבְחַת, כלומר מן היסוד והסובב, כשיעור מְלֵא נִימָא | -כחוט
 16 השערה, ולא היו מחוברים אליהם, והוצרכו להבדלה זו, מְשוּם
 17 שְׁנֵי אָמַר (ויקרא א' ה') יְזַרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמְּזִבְחַת סָבִיב, ויש לדרוש
 18 מכך שצריך שיהיה למזבח היקף מסביבו ללא דבר נוסף, ואם היו
 19 הכבשים מחוברים למזבח ביסוד ובסובב, לא היה לו היקף סביב,
 20 ועל כן הבדילום כחוט השערה, ועל ידי כך היה למזבח היקף
 21 סביב.
 22 וְרַבִּי אֲבָהוּ אָמַר, יש ללמוד שהיו מובדלים ממה שנאמר במזבח
 23 (שמות כז א) יְעֲשִׂיתָ אֶת הַמְּזִבְחַת עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרְךָ וְחָמֵשׁ

24 אַמּוֹת רָחֵב רְבֹעַ יְהִיָּה הַמְּזִבְחַת, ואם היו הכבשים מחוברים ליסוד
 25 ולסובב לא היה המזבח רבוע.
 26 הגמרא מבארת מדוע נצרכים שני הפסוקים: וְאֵיצְטְרִיךְ | - הוצרכה
 27 התורה לְמַכְתֵּב אודות המזבח 'סָבִיב' וְאֵיצְטְרִיךְ לְמַכְתֵּב גם 'רְבֹעַ',
 28 ואף ששני הפסוקים באים ללמד שלא יהיה דבר מחובר למזבח, דָּא
 29 כְּתִיב רְחֻמָּנָא | - שאם היתה אומרת התורה רק 'סָבִיב', הָיָה אָמִינָא
 30 דְּעָגִיל מְעָל | - הייתי אומר שיוכל המזבח להיות עגול ללא זוויות, לכן
 31 כְּתִיב רְחֻמָּנָא 'רְבֹעַ', ולמדנו שעליו להיות מרובע בעל זוויות. וְאֵי
 32 כְּתִיב רְחֻמָּנָא | - ואם היתה אומרת התורה רק 'רְבֹעַ', הָיָה אָמִינָא
 33 דְּאָרִיךְ וְקָפִין | - הייתי אומר שאפשר לעשות את המזבח ארוך וצר
 34 כצורת מלבן, על כן כְּתִיב רְחֻמָּנָא גם 'סָבִיב', ללמד שיהיו כל סביביו
 35 שוים זה לזה.
 36 הגמרא דנה אודות מידת הכבש הגדול והכבשים הקטנים: תִּנְן הָתָם
 37 | - שנינו במשנה (מדות פ"ה מ"ב) 'הַכֶּבֶשׂ וְהַמְּזִבְחַת יחד אורכם הוא שְׁשִׁים
 38 וְשִׁתִּים אַמָּה'. שואלת הגמרא: והלא הִנֵּי | -אלו, הכבש והמזבח,
 39 שִׁתִּין וְאַרְבָּעָה הָיוּ | - שישים וארבע אמות היו, שכן כל אחד מהם
 40 אורכו הוא שלושים ושתים אמה.
 41 משיבה הגמרא: נִמְצָא הכבש פּוֹרְחַת | -עולה באויר] אָמַת עַל הַיִּסוּד
 42 וְאָמַת עַל הַסּוֹבֵב, שהסובב והיסוד היו בולטים מן המזבח כל אחד
 43 מהם בשיעור אמה, והכבש עמד על הארץ, סמוך ליסוד, אך המשיך
 44 באויר, עד גג המזבח, וכיסה על היסוד והסובב. ונמצא ששתי אמות
 45 מן המזבח נכללו בשתי אמות מן הכבש, ועל כן היה אורך שניהם יחד
 46 רק שישים ושתים אמה.